

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної
діяльності

СИЛАБУС

вибіркової навчальної дисципліни

«Книгознавство та історія книги»

підготовки бакалавра

спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

освітньо-професійної програми «Документаційне забезпечення управління та
інформаційно-аналітична діяльність»

Луцьк – 2020

Силабус навчальної дисципліни «Книгознавство та історія книги» підготовки бакалавра, галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», за освітньою-професійною програмою «Документаційне забезпечення управління та інформаційно-аналітична діяльність»

Розробник: Бондаренко Г. В., кандидат історичних наук, професор

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності

протокол № 6 від 23 грудня 2020 р.

Завідувач кафедри: (Гаврилюк С. В.)

I. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	02 «Культура і мистецтво»	Вибіркова
Кількість годин / кредитів 210/7	029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	Рік навчання <u> 2 </u>
ІНДЗ: немає	Документаційне забезпечення управління та інформаційно-аналітична діяльність	Семестр 3-ий
	Бакалавр (вступ на базі диплому молодшого спеціаліста)	Лекції 38 год.
		Практичні (семінарські) 38 год.
		Самостійна робота 12 год.
		Консультації 122 год
		Форма контролю: залік
Мова навчання – українська		

II. Інформація про викладача

Бондаренко Геннадій Васильович

кандидат історичних наук

Професор кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності

Контактна інформація (0978983706, bgv1946@ukr.net)

Дні занять (<http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>)

1. Анотація курсу: навчальна дисципліна «Книгознавство та історія книги» визначена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр галузі знань 0201 «Культура» спрямована на поглиблення знань і навичок роботи з книгою, електронною і друкованою продукцією, а також вироблення вміння працювати з ними.

2. Мета і завдання навчальної дисципліни. Предметом і об'єктом вивчення навчальної дисципліни є система закономірностей і особливостей історії книги та розвитку книгознавчої науки. Метою курсу є: ознайомлення студентів освітнього рівня *бакалавр* з книжковою справою в Україні та світі. Освоїти історію рукописної і друкованої книги та використовувати у наукових дослідженнях.

3. Результати навчання (компетентності). Відповідно до Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», затвердженого і введеного в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378: інтегральна компетенція. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів інформаційної, бібліотечної та архівної справи і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетенції: 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. 3. Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності. 3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. Фахові компетенції: 1. Здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту та носіїв. 2. Здатність використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології, програмне забезпечення, мережеві та мобільні технології для вирішення професійних книгознавчих завдань. 4. Здатність створювати чітку, стислу та точну систему роботи з книгою відповідно до чинних стандартів і правил.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні: **знати** теоретичні засади та практичні сторони виникнення, становлення і використання книги як важливого джерела інформації; **вміти** самостійно працювати з книгами і обирати необхідні методики і технології наукових досліджень відповідно до фаху та використовувати у власних наукових теоретичних і практичних розвідках

Міждисциплінарні зв'язки: з історією України, всесвітньою історією, палеографією, неографією, кодикологією, документознавством, бібліотекознавством, теорією і методологією історії.

1. Структура навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна складається з двох змістових модулів, передбачених навчальним планом на вивчення дисципліни протягом семестру. Структура навчальної дисципліни представляється у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					*Форма контролю/ Бали
		Лек.	Практ. (Семін.)	Лаб.	Інд.	Сам. роб.	
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Книгознавство як наукова дисципліна							
Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання книгознавства. Книга як наслідок виникнення і розвитку писемності		2					ДС, ДБ 5
Тема 2. Матеріали для створення книг. Скрипторії та бібліотеки. Пергамен, Береста дерев'яні та бамбукові дощечки, кераміка.			2				ДС 4
Тема 3. Винайдення паперу і виробництво на слов'янських землях. Формати паперу і книг.		2					ДС 4
Тема 4. Філіграні як історичне джерело книгознавства. Водяні знаки на папері закордонного і вітчизняного виробництва.			2				РМГ 5
Тема 5. Бібліотекознавство та бібліографія важливі напрями книгознавства.		2					ДС 4
Тема 6. Сучасні вимоги до бібліографії, оформлення і обліку книжкової продукції.			2				ДС, РМГ 5
Тема 7. Види книг і книгозбірень.		2					ДС 4
Тема 8. Книга – основа розвитку освіти і науки, основна наукова та інформаційна база навчальних закладів і наукових установ до ХХІ ст.		2					ДС 4
Тема 9. Сучасна електронна книга. Інтернет.			2				РМГ 5
Разом за змістовим модулем 1		10	8				40

Змістовий модуль 2. Історія книги: виникнення, розвиток, використання.							
Тема 1. Давня рукописна книга і Рукописна книга у стародавній Русі..			2				РМГ 5
Тема 2. Рукописні книги Волині.			2				ДС, РМГ 4
Тема 3. Мистецтво виготовлення і оздоблення книги. Прикраси.			2				РМГ 5
Тема 4. Виникнення книгодрукування. Друкарський верстат, папір і водяне колесо. Іоган Гутенберг, Швайпольт Фіоль.		2					РМГ 5
Тема 5. Поширення книгодрукування на українських землях. .		2					ДС 4
Тема 6. Першодрукарі та перші друкарні. Степан Дропан, Іван Федорович (Федоров), Михайло Сльозка та ін..		2					ДБ, ДС 4
Тема 7. Українська стародрукована книга. Характеристика і призначення.			2				РМГ 4
Тема 8. Зародження і розвиток книгодрукування на Волині (Павло Людкевич-Телиця, Кирило Транквіліон-Старовецький, чернець Сільвестр).		2					ДБ, ДС 4
Тема 9. Палеографічний аналіз у кодикології.. Визначення дати, місця створення і автора книги.			2				РМГ 5
Разом за змістовим модулем 2		8	10				40
Усього годин	36	18	18				
Залік/бали							80

6. Завдання для самостійного опрацювання.

№ з/п	Тема	Кількість годин	Форма контролю/ Бали
1	Ознайомлення з монографічною і довідковою літературою, підручниками та посібниками.	10	а/т 10
2	Складання коротких анотацій до рукописних видань і стародруків Бібліографічний опис.	8	а/з 10
	Разом	18	
3	Оцінювання/ бали		20

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

IV. Політика оцінювання

Оцінювання здійснюється за 100-бальною системою відповідно до “Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки” та з врахуванням політики щодо академічної доброчесності.

Викладач на початку вивчення курсу ознайомлює студентів із політикою щодо дедлайнів, зазначаючи терміни здачі усіх видів запланованих робіт. Продовження дедлайну можливе лише у зв’язку з форс-мажорною ситуацією та за наявності документів, що її підтверджують.

Аудиторна робота – 80 балів + самостійна робота – 20 балів

Перескладання відбувається за умови не набрання студентом 60 балів під час вивчення курсу.

V. Підсумковий контроль

У випадку незадовільної підсумкової оцінки або за бажанням підвищити рейтинг студент може дібрати бали, здавши тему, з якої відсутні бали. У разі неотримання 60 балів за результатами вивчення курсу студент складає залік в усній формі.

Питання і відповіді для контролю

1. Назвати основні алфавіти писемності стародавніх слов'ян. Глаголиця і кирилиця.
2. Для чого використовувався в стародавньому письмі знак “титло”. Для позначення скорочень і цифр в тексті.
3. Які матеріали і знаряддя письма використовували слов'яни до появи паперу? Пергамент, береста, пензлі, гусячі пера, писала, фарби і чорнило рослинного походження..
4. Яка особливість системи лічби Київської Русі? Не використовувався нуль і були опорні цифри, які позначались кириличними літерами. Також існувала система “великого числа”.
5. Яке значення для дослідження слов'янської історії мають палімпсести? На них можна шляхом спеціальних досліджень прочитати два тексти: останній і попередній.
6. Чому скрипторій одночасно вважали бібліотекою і друкарнею? В скрипторії писались і одночасно зберігались готові рукописи.
7. Яка книга на дощечках і про які події викликала дискусію щодо початку літописання на Русі? “Велесова книга” про події до IX с.
8. Які рукописні книги Київської Русі є найдавнішими? “Остромирово Євангеліє”, “Ізборник Святослава”, “Слово про похід Ігорів” тощо.
9. Як розвивалась книжкова справа і друкарство на Волині у 16 – 17 ст.? Створювались рукописні і друковані книги в монастирях і навчальних закладах. У друкарнях і скрипторіях Острога, Луцька, Дермані, Четвертні, Почаєві, Зимному, Пересопниці, Жидичині тощо.
10. Яка роль і яке значення для людства має винайдення книгодрукування? Важливе для збереження історичної пам'яті та історичного досвіду.
11. На якій давній книзі з Волині присягають Президенти України? “Пересопницьке євангеліє” 17 ст.
12. Яке значення філіграней в історичних дослідженнях? Історичне джерело ідентифікації паперу.
13. В чому полягає світоглядне і змістове розуміння прикрас у рукописних текстах? Визначає мистецькі, художні стилі притаманні епосі.
14. Назвати основні алфавіти писемності стародавніх слов'ян?
Глаголиця і кирилиця.
15. Для чого використовувався в стародавньому письмі знак “титло”.
Для позначення скорочень і цифр в тексті.
16. Які матеріали і знаряддя письма використовували слов'яни до появи паперу?
Пергамент, береста, пензлі, гусячі пера, писала, фарби і чорнило рослинного походження.
17. Яка особливість системи лічби Київської Русі?
Не використовувався нуль і були опорні цифри, які позначались кириличними літерами. Також існувала система “великого числа”.
18. Яке значення для дослідження слов'янської історії мають палімпсести?
На них можна шляхом спеціальних досліджень прочитати два тексти: останній і попередній.
19. Чому скрипторій одночасно вважали бібліотекою і друкарнею?
У скрипторії писали, опрацювали і одночасно зберігали готові рукописи.
20. Яка книга на дощечках і про які події викликала дискусію щодо початку літописання на Русі?
“Велесова книга” про події до IX ст.
21. Які рукописні книги Київської Русі є найдавнішими?
“Остромирово Євангеліє”, “Ізборник Святослава”, “Слово про похід Ігорів” тощо.
22. Як розвивалась книжкова справа і друкарство на Волині у 16 – 17 ст.?
Створювались рукописні і друковані книги в монастирях і навчальних закладах, у скрипторіях і друкарнях Острога, Луцька, Дермані, Четвертні, Почаєва, Зимного, Пересопниці, Жидичина тощо.
23. Яка роль і яке значення для людства має винайдення книгодрукування?
Важливе для збереження і поширення знань, історичної пам'яті та історичного досвіду.
24. На якій давній книзі з Волині присягають Президенти України?
“Пересопницьке євангеліє” 16 ст.
25. Яке значення філіграней в історичних дослідженнях?
Історичне джерело ідентифікації паперу.
26. В чому полягає світоглядне і змістове розуміння прикрас у рукописних текстах?
Визначає погляд автора і мистецькі, художні стилі притаманні епосі.

Список джерел

- Баренбаум И. Е. История книги / Баренбаум И. Е. – М. : Книга, 1984. – 248 с.
Бондаренко Г. В. Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни / Г. В. Бондаренко. – Луцьк : Ред.-вид. відділ ВДУ, 1997. – 222 с.

- Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни / Г. В. Бондаренко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 424 с.
- Борисов А. В. Вспомогательные дисциплины исторической науки : учеб. пособие / А. В. Борисов, В. И. Лавренов. – Москва : Лилия ЛТД, 1996.
- Буквице древнерусского письма. — М., 1994. — 24 откр.
- Введение в специальные исторические дисциплины. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 276 с.
- Введенський А. Допоміжні історичні дисципліни. Короткий курс / А. Введенський, В. Дядиченко, В. Стрельський. — К. : Рад. школа, 1963. — 208 с.
- Велесова книга. — К. : Велесич, 1974. — 316 с.
- Волинські грамоти XVI ст. — К. : Наук. думка, 1995. — 245 с.
- Вспомогательные исторические дисциплины : историография и теория. — К. : Наук. думка, 1988. — 280 с.
- Вспомогательные исторические дисциплины. Учебно-методический модуль / Под ред. А. В. Муравьева. — М., 2004. — С. 109-117.
- Вспомогательные исторические дисциплины: историография и теория. — Киев, 1998. — 288 с.
- Высоцкий С. Средневековые надписи Софии Киевской XIV—XVII вв. — К. : Наук. думка, 1976. — 455 с.
- Гавриленко В. Українська сфрагістика: питання предмета та історіографії. — К. : Наук. думка, 1977. — 167 с.
- Галицько-Волинський літопис. — Львів : Червона калина, 1994. — 254 с.
- Дем'янов В. Що було до Русі?. — Рівне : Азалія, 1994. — 42 с.
- Древнерусская книжная миниатюра в Государственном историческом музее. Вып. I—IX. — М., 1979—1988 (комплекты откр.).
- Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга. — Львів : Світ, 1995. — 480 с. з іл.
- Запаско Я., Мацюк О. Львівські стародруки : Книгознавчий нарис. — Львів : Каменярь, 1983. — 175 с.
- Ісаєвич Я. Літературна спадщина Івана Федорова. — Львів : Вища шк., 1989. — 191 с.
- Історичне джерелознавство: [Підручник] / Я. С. Калакура та ін. — К. : Либідь, 2002. — 488 с.
- Каменцева Е. И. Вспомогательные исторические дисциплины: Прошлое, настоящее, будущее / Е. И. Каменцева // Вспомогательные исторические дисциплины: учебно-методический модуль. — М., 2004.
- Карский Е. Славянская кирилловская палеография. — М: Наука, 1979. — 152 с., ил.
- Карти кабінету спеціальних історичних дисциплін.
- Каталог видань кириличного друку в установах Волині (1600 – 1825). — Луцьк : Надстир'я, 2001. — 132 с.
- Київські глаголичні листки X ст. — К. : Наук. думка, 1983. — 11 с. (факсим.).
- Кириличні стародруки 15-17 ст. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. Каталог. — К., 2008. — 232 с.; 44 арк. іл.
- Кісь Я. П. Палеографія : Навч. посібник / Я. П. Кісь. — Львів : ЛДУ, 1975.
- Клепиков С. Филигрانی и штемпели на бумаге русского и иностранного производства XVII—XX вв. / С. Клепиков. — М. : Изд-во Всесоюз. книж. палаты, 1959. — 306 с.
- Клепиков С. Филигрانی на бумаге русского производства XVII — начала XX вв. / С. Клепиков. — К. : Наук. думка, 1978. — 239 с.
- Кобрин В. Вспомогательные исторические дисциплины / В. Кобрин, Г. Леонтьева, П. Шорин. — М. : Просвещение, 1984. — 208 с.
- Колекції документів кабінету спеціальних історичних дисциплін.
- Колекції з нумізматики, боністики, геральдики, фалеристики та експозиція кабінету спеціальних історичних дисциплін.
- Колекції музею археології.
- Колекції музею етнографії.
- Логвин Г. З глибин : Гравюри українських стародруків XVI — XVIII ст. — К. : Дніпро, 1990. — 407 с.
- Логвин Г. З глибин: Давня книжкова мініатюра XI — XVIII ст. / Г. Логвин. — К. : Дніпро, 1974. — 407 с.
- Мацюк О. Папір та філіграні на українських землях (XVI — початок XX ст.) / О. Мацюк. — К. : Наук. думка, 1992. — 352 с.
- Місцями Івана Федорова на Україні. Путівник / М. Видашенко та ін. — Львів : Каменярь, 1982. — 124 с., іл.
- Музеї книги; Львів, Київ, Острог, Луцьк.
- Немировский Е. Л. Путешествие к истокам русского книгопечатания. Книга для учащихся / Е. Л. Немировский. — М. : Просвещение, 1991. — 224 с., ил.
- Огієнко І. Історія українського друкарства / І. Огієнко. — К. : Либідь, 1994. — 448 с.
- Огієнко І. Українська культура / І. Огієнко. — К. : Довіра, 1992. — 141 с.
- Основи палеографії: Навч. посібник / М. М. Кріль. — К. : ІСДО, 1995. — 196 с.
- Павленко Н. История письма / Н. Павленко. — Минск : Вышэйш. шк., 1987. — 239 с.
- Панашенко В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. / В. Панашенко. — К. : Наук. думка, 1974. — 112 с.

- Пронштейн А. Вопросы теории и методики исторического исследования / А. Пронштейн, И. Данилевский. – М. : Высш. школа, 1986. – 209 с.
- Пронштейн А. Вспомогательные исторические дисциплины / А. Пронштейн, В. Кияшко. – М. : Просвещение, 1973. – 112 с.
- Пронштейн А. Использование вспомогательных дисциплин при работе над историческими источниками / А. Пронштейн. Изд. 2-е. – М. : Изд-во МГУ, 1972. – 118 с.
- Рачков А. Вспомогательные исторические дисциплины / А. Рачков, А. Чуистов. – М. : Просвещение, 1982. – 80 с.
- Рейсер С. Русская палеография нового времени : Неография / С. Рейсер. — М. : Высш. шк., 1982. — 136 с.
- Різник М. Письмо і шрифт / М. Різник. — К. : Вища шк., 1978. — 152 с., іл.
- Розвиток поліграфії на Україні / Р. Машталер та ін. – Львів, 1974. – 188 с.
- Сказание о начале славянской письменности. — М. : Наука, 1981. — 198 с.
- Словарь книжников и книжности древней Руси / Под ред. Д. Лихачева. — Вып. 1-2. — Л. : Наука, 1987 — 1989. Вып. 1. — 493 с. ; Вып. 2 — Ч. 1. — 516 с. ; Вып. 2. — Ч. 2. — 528 с.
- Смирнов-Сокольский Н. Рассказы о книгах. Изд. 5-е. – М. : Книга, 1983. – 384 с.
- Смотрицький М. Граматика / М. Смотрицький. — К. : Наук, думка, 1979 (факсиміле 1619 р.).
- Специальные исторические дисциплины / За ред. В. Замлинського. – К. : МО України, 1992. – 323 с.
- Специальные исторические дисциплины. Учеб. пособие / Сост. М. М. Кром. – СПб. : Дмитрий Булганин, 2003. – 634 с.
- Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. – К. : Либідь, 2008. – 520 с.
- Тихомиров М. Русская палеография / М. Тихомиров, А. Муравьев. — М. : Высш. шк., 1982 — 200 с., табл.
- Толочко П. Літописи Київської Русі / П. Толочко. — К. : Киевская академия евробизнеса, 1994. — 88 с.
- Українська культура. — К. : Либідь, 1993. — 592 с.
- Українське православне книгописання і книгодрукування на Волині (XI – XX ст.). Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк : [Б. в.], 2005. – 256 с.
- Фрис Віра. Історія кириличної рукописної книги в Україні X – XVIII ст. / Віра Фрис. – Львів : [Б.в.], 2003. – 188 с.
- Черепнин Л. Русская палеография / Л. Черепнин — М. : Госполитиздат, 1956. — 616 с.
- Щепкин В. Русская палеография / В. Щепкин. — М. : Наука, 1967. — С. 186-210.
- Янин В. Очерки комплексного источниковедения / В. Янин. – М. : Высш. школа, 1977. – 240 с.
- Янин В. Я послал тебе бересту / В. Янин. — М. : Изд-во МГУ, 1975. — 235 с.
- Яременко Максим. Спеціальні історичні дисципліни. Навчальний посібник / Максим Яременко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2010. – 197 с.